TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

10. SINIF | **YAZILIYA HAZIRLIK** | **TYMM 2026-2027**

1. DÖNEM - 1. ORTAK YAZILI · ÖRNEK SINAV 3

10. SINIF 10. SINIF 10. SINIF 10. SINIF 10. SINIF 10. SINIF 10. SINIF 10. SINIF 10. SINIF

Hazırlayan: **Murat Altun**

Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır.

1. Aşağıdaki metni okuyunuz ve soruları metinden hareketle cevaplayınız.

HER MASALIN BAŞI

Bizim de bir masal dünyamız var, uçsuz bucaksız bir dünya bu! (...) Hani, şu masal dünyasını bir dönüp dolanayım diye demir çarık, demir asa yola düşseniz; dere, tepe düz, altı ayla bir güz gitseniz, bir arpa boyu yol gidersiniz ancak! (...) Cümlesi gelir toplanır ama masalcıbaşıyı masala başlatmak kolay mı? Mübarek, kendini naza çektikçe çeker, onu söyletmek için her biri bir dereden su getirmeye başlar. (...) daha daha bir yığın maval martaval derken masalcımızın çenesi açılır, gayri öyle bir dizip koşar ki ağzından bal akar, dili de kaymak çalar balın üstüne!

Eflâtun Cem Güney, *Masallar*

1.1. Aşağıdaki tabloda metinde geçen bazı deyim ve söyleyişler verilmiştir. Bu ifadelerin metindeki anlamlarını cümlelerin bağlamından hareketle yazınız. (6 puan)

Deyim / söyleyiş	Metindeki anlamı
bir arpa boyu yol gitmek	.....
kendini naza çekmek	.....
bir dereden su getirmek	.....

1.2. Metnin son cümlesindeki "çenesi açılmak" ve "ağzından bal akmak" deyimlerinin anlamlarını yazınız. Bu iki deyimin masalcının anlatışıyla ilgili hangi iki farklı özelliği vurguladığını açıklayınız. (4 puan)

2. Aşağıdaki metni okuyunuz ve soruları metinden hareketle cevaplayınız.

TÜRKÜLERİN OLUŞMASI VE YAYILMASI

Türküler halkın ortak malıdır. Sevilen, beğenilen, ağızdan ağıza dolaşan kültür ürünleri oldukları için de yayılmaları çok doğaldır. Eskiden şimdiki gibi yayma araçları olmadığından türkülerin yayılması çok ağır fakat sürekli olmuştur. Ticaret kervanları, gezgin âşıklar, askerler, savaşlar, göçler türkülerin taşınmasını sağlar. Son yıllarda radyo, televizyon, teyp gibi teknik araçlar yayılmayı hızlandırmıştır. Türkülerin hızlı bir biçimde yayılmasının olumsuz bir yönü de vardır. Türküler halkın malı olup olgunlaşmadan donmuş, kalıplaşmış olarak taşınırlar.

Yayılma sırasında türkülerin sözlerinde ve ezgilerinde bazı değişiklikler olur. Türkülerin bu derece çeşitlenmesinin asıl nedeni kişilerin yetenekleridir. Kaynak kişiler, ezgilerde önemli ölçüde değişiklik yapabildiği gibi, bu değişikliği türkülerin sözlerinde de yapabilirler. (…)

Türkülerin ortaya çıkışları incelendiğinde toplumu ilgilendiren konuların işlenmesi, ezginin dokunaklı oluşu, sanat yapısının yüksek oluşu gibi etkenlerin türkülerin ömürlerini uzattığı ortaya çıkmıştır. Türküler, hiçbir zaman ilk çıkışlarındaki gibi varlıklarını koruyamazlar. Bu durum sadece sözlerde değil, ezgilerde de görülür. Türküler zaman aşımı nedeniyle ve kişiden kişiye geçiş esnasında yeni duygulanmalarla beslenerek kendini yeniler. (...)

Erman Artun, *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nazmı*

2.1. Metnin ana düşüncesini yazınız. (4 puan)

2.2. Aşağıdaki tabloda metindeki bazı yardımcı düşüncelerin konuları verilmiştir. Her konuya ilişkin yardımcı düşünceyi metinden hareketle kendi cümlelerinizle yazınız. (8 puan)

Konu	Yardımcı düşünce
Geçmişte ve günümüzde türkülerin yayılma hızı	……
Türkülerin hızlı yayılmasının olumsuz yönü	……
Türkülerin çeşitlenmesinin asıl nedeni	……
Türkülerin ömrünü uzatan etkenler	……

3. Aşağıdaki koşmayı okuyunuz ve soruları koşmadan hareketle cevaplayınız.

KOŞMA

Ezel kâtipleri tahrîr edince
Benim ikbâlimi kara yazmışlar
Âşığı ma'şûğa tasvîr edince
Beni bir vefâsız yâre yazmışlar

Âşık olup râh-ı aşkı gezenler
Defter-i uşşâka derdi yazanlar
Kıssa-i aşk içre nâmım kazanlar
Hûb nâmımız cevher-bâre yazmışlar

Kuranlar bezm-i aşkın dolabın
Çekmişler dilberin cevrin itâbın
Yazanlar Ferhât Mecnûn kitabın
Emrâhı da bir kenâra yazmışlar

Erzurumlu Emrah (haz.: Abdulkadir Erkal, *Erzurumlu Emrah Divanı*)

ezel kâtipleri: alın yazısını yazanlar · *tahrîr etmek:* yazmak · *ikbâl:* baht, talih · *ma'şûk:* sevilen · *râh-ı aşk:* aşk yolu · *defter-i uşşâk:* âşıklar defteri · *kıssa-i aşk:* aşk hikâyesi · *nâm:* ad · *hûb:* güzel · *cevher-bâr:* cevher saçan · *bezm-i aşk:* aşk meclisi · *dilber:* sevgili · *cevr:* eziyet · *itâb:* azar, sitem

3.1. Şairin koşmada kendinden söz ettiğini gösteren iki ifadeyi yazınız. Halk şiirinde şairin adını ya da takma adını şiirin son dörtlüğünde söylemesine ne ad verildiğini belirtiniz. (4 puan)

3.2. Koşmadan hareketle şairin aşk karşısındaki durumunu ve kendini nasıl gördüğünü iki dizeden yararlanarak açıklayınız. (6 puan)

3.3. Koşmanın söz varlığından (kelime ve tamlamalardan) hareketle şairin beslendiği kültür ortamına dair bir çıkarım yazınız. Çıkarımınızı koşmadan iki örnekle destekleyiniz. (4 puan)

4. Aşağıdaki metinleri okuyunuz ve soruları metinlerden hareketle cevaplayınız.

I. METİN: MÂNİ

Kuleden,
Ses geliyor kuleden;
O kaş o göz değil mi,
Beni sana kul eden.

Anonim

II. METİN: TUYUĞ

Hakka şükür koçlarun devrânıdur
Cümle âlem bu demün hayrânıdur
Gün batandan gün toğan yire değin
Aşk erinün bir nefes seyrânıdur

Kadı Burhaneddin (Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*)

koç: yiğit · *devrân:* devir, zaman · *dem:* an, vakit · *gün toğan:* gün doğan · *değin:* kadar · *aşk eri:* aşk yolunun yiğidi, âşık · *seyrân:* gezinti

4.1. I ve II. metni tablodaki ölçütlere göre karşılaştırınız. (8 puan)

Ölçüt	I. metin (Mâni)	II. metin (Tuyuğ)
Ait olduğu şiir geleneği	.....	.....
Ölçü	.....	.....
Dize sayısı ve kafiye düzeni	.....	.....
Kafiyede dikkat çeken özellik	.....	.....

4.2. İki metni içerik ve dil (söz varlığı) bakımından karşılaştırınız. İçerik bakımından bir benzerlik, dil bakımından bir farklılık yazınız ve her birini metinlerden örnekle destekleyiniz. (6 puan)

5. Aşağıdaki masal parçasını okuyunuz ve soruları masal parçasından hareketle cevaplayınız.

SULTAN KIZ VE PADİŞAH

(...) Gel zaman git zaman, bu iyi kalpli sultanın ülkesine uzak diyarlardan yaşlıca biri gelmiş. Sultan ve iyi yürekli halkı da onu misafir etmişler. "Tanrı misafiri sokakta bırakılmaz ya." demişler. Bizim iyi kalpli sultan da ona sarayında bir oda vermiş. Yaşlı, tatlı bir nineymiş bu misafir. Sultan Kız ona kırk gün kırk gece kim olduğunu hiç sormamış; yedirmiş, içirmiş, saygıda kusur etmemiş.

Gel gelelim, bu misafir aslında kötü kalpli bir cadıymış! Bir gece tüm halk uykudayken bizim sultanı bir kuşa çevirmiş ve altından bir kafese koymuş. Kendisi de kılık değiştirerek sultanın yerine geçmiş. (...)

Cadı dereleri kirletmiş, sarayın çöplerini doğaya attırmış. Kuşları birer birer kafeslere koydurup uzak diyarlara göndermiş. Yalnızca altın kafesteki kuş kalmış ülkede. (...)

Günler günleri, geceler geceleri kovalamış. Günlerden bir gün bir padişahın yolu ülkeye düşmüş. Ülkede başka kuş kalmadığı için bizim altın kafesteki kuşun sesi padişahın kulağına öyle güzel gelmiş ki adeta büyülenmiş. (...) Padişah bu güzel sesli kuşu görmek istemiş ama cadı kesinlikle izin vermemiş. Cadı inat ettikçe padişah merak etmiş. "Bunda bir iş var." diye düşünmüş. Yolunun çok uzun olduğunu söyleyip sarayda kalıp kalamayacağını sormuş. Cadı, padişahın niyetinden habersiz, memnuniyetle kabul etmiş. (...)

(*10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Bireysel Öğrenme Etkinlikleri*, MEB; kısaltılarak alınmıştır.)

5.1. Sultan Kız'ın iki özelliğini masal parçasından birer dayanakla yazınız. (4 puan)

5.2. Cadının amacını yazınız. Cadının bu amaca ulaşmak için yaptığı iki davranışı belirtiniz. (4 puan)

5.3. Padişahın "Yolunun çok uzun olduğunu söyleyip sarayda kalıp kalamayacağını sorması"nın ardındaki asıl niyeti yazınız. Bu davranışın padişahın hangi karakter özelliğini gösterdiğini masal parçasından bir ifadeyle açıklayınız. (6 puan)

6. Aşağıda Dîvânu Lugâti't-Türk'te yer alan bir koşuktan dörtlükler günümüz Türkçesiyle birlikte verilmiştir. Koşuğu okuyunuz ve soruları koşuktan hareketle cevaplayınız.

Koşuk	Günümüz Türkçesiyle
(...) Kar büz kamug erüşdi, Taglar suvı akışdı, Kökşin bulıt örüşdi, Kayguk bolup ügrişür.	(...) Karlar buzlar hep eridi, Dağların suyu yürüdü, Mavi bulutlar belirdi, Kayıklar gibi kımıldaşır.
Alın töpü yaşardı, Orut otın yaşurdı, Kölnin suvın köşerdi, Sıgır buka münreşür.	Yamaç tepe yeşerdi, Kuru otları aşırdı, Göl sularını taşırdı, Sığır boğa böğrüşür.
Yılkı yazın itlinür, Otlap anın etlenür, Begler semüz atlanur, Sevnüp ügür ısrışur.	Yılkı baharda düzelir, Otları yiyip semiz olur, Beyler semiz atlar bulur, Sevinip sürü, ısırışır.
Kulan tükel komıttı, Arkar, sukak yomıttı, Yaylag tapa emitti, Tizgök turup sekrişür. (...)	Yaban eşeklerini hep coşturdu, Keçileri geyikleri birleştirdi, Yaylaya doğru yöneltip koşturdu, Hepsi sıra sıra dizilip hoplaşır. (...)

Anonim (haz.: Ahmet Bican Ercilasun, *Dîvânu Lugâti't-Türk'teki Şiirler ve Atasözleri*)

yılkı: at sürüsü

6.1. Koşuğu ilişkilendirebileceğiniz iki farklı disiplini (bilim ya da sanat dalını) yazınız. Her disiplinin koşukta nasıl yer aldığını koşuktan birer dizeyle açıklayınız. (8 puan)

6.2. Koşuğun dörtlüklerinde ilk üç dize kendi aralarında, dördüncü dizeler ise birbiriyle kafiyelidir. Dördüncü dizelerin ("Kayıklar gibi kımıldaşır.", "Sığır boğa böğrüşür.", "Sevinip sürü, ısırışır.", "Hepsi sıra sıra dizilip hoplaşır.") ortak yapısının dörtlükler arasındaki bağa ve koşuğun anlamına katkısını açıklayınız. (6 puan)

7. Aşağıdaki metni okuyunuz.

Dedem her bayram sabahı, ilkokulda kendisine okuma yazma öğreten öğretmenini telefonla arar. Öğretmeni artık çok yaşlıdır, dedemi bazen hatırlayamaz. Dedem yine de her aramada kendini sabırla tanıtır, bayramını kutlar ve konuşmayı hep aynı cümleyle bitirir: “Bana harfleri siz öğrettiniz, hocam.”

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

Bu metinden hareketle vefanın insan ilişkilerindeki yerini anlatan, içeriğine uygun başlığı olan 8-12 satırlık bir yazı yazınız. Yazınızda iletinizi bir yerde açık biçimde (doğrudan) söyleyiniz; bir yerde ise bir olay, örnek ya da imgeyle örtük biçimde sezdiriniz. (22 puan)

Değerlendirmede aşağıdaki ölçütler dikkate alınacaktır:

- İçeriğe uygun bir başlık belirleme
- İletiyi hem açık hem örtük biçimde ifade etme
- Duygu ve düşünceleri tutarlı bir şekilde ifade etme
- Yazıyı başlatma, sürdürme ve bitirme ifadelerini etkili kullanma
- Olumlu tutum ve değerleri vurgulama
- Yazım ve noktalama kurallarına uyma

ÖĞRENME ÇIKTILARI VE BECERİLER

SORU NO	ÖĞRENME ÇIKTISI	BECERİLER
1	TDE2.2.2. Tahmin eder. (TDE2.2. Anlam Oluşturabilme)	KB2.10. Çıkarım Yapma Becerisi; KB2.14. Yorumlama Becerisi; KB1.7. Belirleme
2	TDE2.2.3. Çıkarım yapar. (TDE2.2. Anlam Oluşturabilme)	KB1.7. Belirleme; KB2.10. Çıkarım Yapma Becerisi; KB2.3. Özetleme
3	TDE2.2.3. Çıkarım yapar. (TDE2.2. Anlam Oluşturabilme)	KB2.10. Çıkarım Yapma Becerisi; KB2.14. Yorumlama Becerisi; KB2.16. Muhakeme (Akıl Yürütme) Becerisi
4	TDE2.2.4. Karşılaştırır. (TDE2.2. Anlam Oluşturabilme)	KB2.7. Karşılaştırma Becerisi; KB2.5. Sınıflandırma Becerisi; KB2.4. Çözümleme Becerisi
5	TDE2.3.1. Nesne, olgu ve olaylara ilişkin parçaları belirler. (TDE2.3. Çözümleyebilme)	KB2.4. Çözümleme Becerisi; KB2.10. Çıkarım Yapma Becerisi; KB1.7. Belirleme
6	TDE2.3.2. Parçalar arasındaki ilişkileri belirler. (TDE2.3. Çözümleyebilme)	KB2.4. Çözümleme Becerisi; KB2.20. Sentezleme Becerisi; KB2.14. Yorumlama Becerisi
7	TDE4.3.4. İletileri açık ve örtük biçimde ifade eder. (TDE4.3. Kural Uygulayabilme)	KB1.3. Yazma; KB2.13. Yapılandırma Becerisi; KB2.14. Yorumlama Becerisi

PUANLAMA TABLOSU							
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**TOPLAM**
10	*12*	*14*	*14*	*14*	*14*	*22*	***100***

Not: 10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı 1. dönem 1. yazılısı 12 Kasım 2026'da ülke geneli ortak sınav olarak yapılacaktır. Bu örnek sınav, Bakanlığın ülke geneli sınav kılavuzundaki konu-soru dağılım tablosuna (Ek-2) göre hazırlanmıştır: 7 açık uçlu soru, 1 soru 10, 1 soru 12, 4 soru 14 ve 1 soru 22 puan, süre 40 dakika. Kılavuz puanların hangi soruya verileceğini belirtmediği için puan sırası bu örneğe aittir. Dersin dinleme ve konuşma becerilerini ölçen uygulamalı sınavı ayrıca ders öğretmeni tarafından yapılır. Hazırlayan: Murat Altun. Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığının resmî yayını değildir; görseller Blender ile oluşturulmuştur.

ÇÖZÜMLER

1. Doğru cevap:

1.1. Her ifadenin bağlama uygun anlamının yazılması 2 puandır (3 × 2 = 6 puan).

Deyim / söyleyiş	Metindeki anlamı
bir arpa boyu yol gitmek	Çok az yol almak, çok az ilerlemek (masal dünyası o kadar geniştir ki aylarca gidilse de ancak çok az yol alınır).
kendini naza çekmek	İstekli olduğu hâlde isteksiz görünmek, nazlanmak, hemen başlamayıp kendini yalvartmak.
bir dereden su getirmek	Birini ikna etmek için türlü sebepler ileri sürmek, dil dökmek, çeşitli yollar denemek.

Anlamı karşılayan başka ifadeler de doğru kabul edilir.

1.2. “Çenesi açılmak” deyiminin durmadan, uzun uzun konuşmak **(1 puan)**; “ağzından bal akmak” deyiminin çok tatlı, güzel ve etkileyici konuşmak **(1 puan)** anlamında kullanıldığının yazılması. Vurgulanan iki özelliğin açıklanması **(2 puan)**: Masalcı bir kez anlatmaya başlayınca durmadan, akıcı ve bol bol anlatır (sözün çokluğu, akıcılığı); anlattıkları da dinleyene tatlı gelir, onu etkiler (sözün güzelliği, etkileyiciliği). İki özellikten yalnız birinin açıklanması durumunda 1 puan verilir.

Örnek doğru cevap:

1.1. “Bir arpa boyu yol gitmek”: çok az yol almak. “Kendini naza çekmek”: istekli olduğu hâlde nazlanıp hemen başlamamak. “Bir dereden su getirmek”: birini ikna etmek için türlü sebepler ileri sürmek, dil dökmek.

1.2. “Çenesi açılmak” durmadan konuşmak, “ağzından bal akmak” çok tatlı ve güzel konuşmak demektir. İlk deyim masalcının başladıktan sonra hiç durmadan, akıcı biçimde anlattığını; ikinci deyim ise anlatışının tatlı ve etkileyici olduğunu vurgular.

Yanlış cevap:

1.1. İfadelerin gerçek anlamlarıyla açıklanması (ör. “bir dereden su getirmek” için “dereden kova ile su taşımak”, “bir arpa boyu yol gitmek” için “arpa tarlasında yürümek”) ya da bağlamla ilgisiz anlamların yazılması o satırdan puan almaz.

1.2. “Çenesi açılmak” deyiminin “yemek yemek”, “ağzından bal akmak” deyiminin “tatlı yemek” gibi gerçek anlamlarla açıklanması ilgili ölçütten puan almaz. “Çenesi açılmak” deyiminin “gevezelik etmek” olarak açıklanması anlam ölçütünü karşılar.

2. Doğru cevap:

2.1. Ana düşüncenin yazılması **(4 puan)**: Halkın ortak malı olan türküler, ağızdan ağıza yayılırken sözleri ve ezgileri değişir; türküler bu süreçte kendini yeniler. Türkülerin yayılırken değişip yenilendiğini ya da yayılmalarının ve yaşamalarının toplumla ve aktaran kişilerle ilgili olduğunu belirten ana düşünce cümleleri doğru kabul edilir. Metnin yalnızca bir ayrıntısını ana düşünce olarak veren cevaplara (ör. "Radyo ve televizyon türkülerin yayılmasını hızlandırmıştır.") 2 puan verilir.

2.2. Her yardımcı düşüncenin metne uygun biçimde yazılması 2 puandır (4 × 2 = 8 puan).

Konu	Yardımcı düşünce
Geçmişte ve günümüzde türkülerin yayılma hızı	Eskiden yayma araçları olmadığı için türküler kervanlar, gezgin âşıklar, askerler, göçler aracılığıyla ağır ama sürekli yayılırdı; günümüzde radyo, televizyon gibi teknik araçlar yayılmayı hızlandırmıştır.
Türkülerin hızlı yayılmasının olumsuz yönü	Hızlı yayılan türküler halkın malı olup olgunlaşmadan donmuş, kalıplaşmış olarak taşınır.
Türkülerin çeşitlenmesinin asıl nedeni	Türküleri aktaran kaynak kişilerin yetenekleridir; bu kişiler türkülerin ezgilerinde ve sözlerinde değişiklik yapabilir.
Türkülerin ömrünü uzatan etkenler	Toplumu ilgilendiren konuları işlemeleri, ezgilerinin dokunaklı, sanat yapılarının yüksek olması türkülerin ömrünü uzatır.

Yayılma hızı satırında geçmiş ile günümüzden yalnız birinin yazılması, ömrü uzatan etkenler satırında etkenlerden yalnız birinin yazılması durumunda 1 puan verilir.

Örnek doğru cevap:

2.1. Halkın ortak malı olan türküler, ağızdan ağıza yayılırken sözleri ve ezgileri değişerek kendini yeniler.

2.2. Yayılma hızı: Eskiden türküler kervanlar, âşıklar ve göçlerle yavaş ama sürekli yayılırdı; bugün radyo ve televizyon bu yayılmayı hızlandırmıştır. Olumsuz yönü: Hızla yayılan türküler halk arasında olgunlaşmadan, kalıplaşmış olarak taşınır. Çeşitlenmenin nedeni: Türküleri aktaran kişilerin yetenekleri, türkülerin söz ve ezgilerinin değişmesine yol açar. Ömrü uzatan etkenler: Toplumu ilgilendiren konuları işlemek, dokunaklı bir ezgiye ve yüksek bir sanat yapısına sahip olmak türkülerin ömrünü uzatır.

Yanlış cevap:

2.1. Metinle ilgisi olmayan ya da metne aykırı yargıların (ör. "Türküler hiç değişmeden günümüze ulaşır.", "Teknik araçlar türküleri yok etmiştir.") ana düşünce olarak yazılması puan almaz.

2.2. Konuyla eşleşmeyen yardımcı düşüncelerin yazılması (ör. çeşitlenmenin nedeni olarak radyo ve televizyonun gösterilmesi) ya da metne aykırı bilgiler (ör. eskiden türkülerin hızlı yayıldığı) ilgili satırdan puan almaz.

3. Doğru cevap:

3.1. Şairin kendinden söz ettiğini gösteren iki ifadenin yazılması (2 × 1 = 2 puan): "Benim ikbâlimi kara yazmışlar", "Beni bir vefâsız yâre yazmışlar", "Kıssa-i aşk içre nâmım kazanlar", "Hûb nâmımız cevher-bâre yazmışlar", "Emrâhı da bir kenâra yazmışlar". Geleneğin adının tapşırma olarak belirtilmesi **(2 puan)**. Mahlas, şairin şiirlerinde kullandığı takma addır; şairin adını son dörtlükte söylemesinin adı değildir. Bu yüzden yalnızca "mahlas" yazılması gelenek puanını almaz.

3.2. Her biri bir dizeyle desteklenen iki yorum istenir; yorumun yazılması 2 puan, dayanak dizenin gösterilmesi 1 puandır (2 × 3 = 6 puan). Aşağıdakilerden herhangi ikisi doğru kabul edilir:

- Şair kendini aşkta talihsiz biri olarak görür; talihinin baştan kötü yazıldığına inanır: “Benim ikbâlimi kara yazmışlar”.
- Şair vefasız bir sevgiliye gönül vermiş, sevgisine karşılık bulamamıştır: “Beni bir vefâsız yâre yazmışlar”.
- Şair kendini âşıklar arasında, aşk hikâyelerine adı geçen biri olarak görür: “Kıssa-i aşk içre nâmım kazanlar”, “Defter-i uşşâka derdi yazanlar”.
- Şair, Ferhat ve Mecnun gibi ünlü âşıklarla aynı defterde yer aldığı hâlde önemsenmediğini, geri planda bırakıldığını düşünür ve buna sitem eder: “Yazanlar Ferhât Mecnûn kitabın / Emrâhı da bir kenâra yazmışlar”.
- Şair sevgilinin eziyetine ve sitemine katlanmıştır: “Çekmişler dilberin cevrin itâbın”.

3.3. Çıkarımın yazılması **(2 puan)**: Koşmada Arapça ve Farsça kelime ve tamlamaların yoğun kullanılması, şairin divan şiiri geleneğini ve medrese kültürünü tanıyan, okumuş bir âşık olduğunu düşündürür; Ferhat ile Mecnun’un anılması da klasik aşk hikâyelerini bildiğini gösterir. Halk şiiri ile divan şiiri kültüründen birlikte beslendiğini belirten çıkarımlar da doğru kabul edilir. İki örneğin yazılması (2 × 1 = 2 puan): “tahrîr”, “ikbâl”, “ma’şûk”, “râh-ı aşk”, “defter-i uşşâk”, “kıssa-i aşk”, “bezm-i aşk”, “cevr”, “itâb”, “Ferhât Mecnûn”.

Örnek doğru cevap:

3.1. “Benim ikbâlimi kara yazmışlar” ve “Emrâhı da bir kenâra yazmışlar” ifadeleri şairin kendinden söz ettiğini gösterir. Şairin adını son dörtlükte söylemesine tapşırma denir.

3.2. Şair kendini aşkta talihsiz biri olarak görür; “Benim ikbâlimi kara yazmışlar” diyerek talihinin baştan kötü yazıldığını söyler. Ayrıca kendini âşıklar arasında saysa da önemsenmediğini düşünür; “Yazanlar Ferhât Mecnûn kitabın / Emrâhı da bir kenâra yazmışlar” dizelerinde ünlü âşıklar anılırken kendi adının kenarda kaldığına sitem eder.

3.3. Koşmada “ikbâl”, “defter-i uşşâk” gibi Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalar çok kullanılmıştır. Bu durum şairin divan şiiri geleneğini ve medrese kültürünü tanıyan, okumuş bir âşık olduğunu düşündürür.

Yanlış cevap:

3.1. Şairin kendinden söz etmediği ifadelerin (ör. “Çekmişler dilberin cevrin itâbın”) yazılması ilgili ifade puanını; geleneğin adının mahlas, nakarat, kavuştak ya da redif olarak yazılması gelenek puanını almaz.

3.2. Koşmayla çelişen yorumlar (ör. şairin sevgilisine kavuşup mutlu olduğu, aşkı önemsemediği) yorum puanı almaz. Yorum doğru olup dayanak dize gösterilmemişse yalnız dize puanı verilmez.

3.3. Şairin hiç okuma yazma bilmediği, yalnızca sade halk dilini kullandığı gibi koşmanın söz varlığıyla çelişen çıkarımlar çıkarım puanı almaz. Örnek olarak Türkçe kökenli gündelik kelimelerin (ör. “kara”, “yazmak”, “gezmek”) gösterilmesi örnek puanı almaz.

4. Doğru cevap:

4.1. Her hücre 1 puandır (8 × 1 = 8 puan).

Ölçüt	I. metin (Mâni)	II. metin (Tuyuğ)
Ait olduğu şiir geleneği	Anonim halk şiiri	Divan (klasik Türk) şiiri
Ölçü	Hece ölçüsü; 7'li (ilk dizesi kısa tutulmuştur)	Aruz ölçüsü (Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün)
Dize sayısı ve kafiye düzeni	Dört dize; aaxa (aaba)	Dört dize; aaxa (aaba)
Kafiyede dikkat çeken özellik	Cinaslı kafiye: "kuleden" ile "kul eden" sözcükleri yazılış ve söylenişçe aynı, anlamca farklıdır.	Kafiyeden sonra redif kullanılmıştır: "devrân-ıdur, hayrân-ıdur, seyrân-ıdur"; "-rân" kafiye, "-ıdur" rediftir.

Mâninin ölçüsü için "7'li hece", tuyuğun ölçüsü için "aruz" yazılması yeterlidir; aruz kalıbının yazılması beklenmez. Tuyuğ için kafiyenin "-ân" sesleriyle gösterilip "-ıdur" ekinin redif olarak belirtilmesi de doğru kabul edilir. Kafiye düzeninin "1, 2 ve 4. dizeler kafiyeli, 3. dize serbest" biçiminde açıklanması da doğru kabul edilir.

4.2. İçerik bakımından benzerliğin yazılması **(2 puan)** ve örnekle desteklenmesi **(1 puan)**: İki metinde de aşk teması işlenmiştir; mânide sevgilinin güzelliği karşısında duyulan aşk ("O kaş o göz değil mi, / Beni sana kul eden."), tuyuğda aşk ehlinin yüceliği ("Aşk erinün bir nefes seyrânıdur") dile getirilmiştir. Dil bakımından farklılığın yazılması **(2 puan)** ve örnekle desteklenmesi **(1 puan)**: Mânide sade, günlük konuşmaya yakın bir Türkçe kullanılmıştır ("Ses geliyor kuleden"); tuyuğda Arapça ve Farsça kelimeler ("devrân", "âlem", "hayrân", "seyrân") ile Eski Anadolu Türkçesine ait biçimler ("koçlarun", "toğan", "yire") yer alır.

Mânide aşkın somut ve bireysel, tuyuğda ise soyut, coşkulu ya da tasavvufi bir anlayışla ele alındığını belirten içerik karşılaştırmaları da metinlerle desteklendiği sürece doğru kabul edilir.

Örnek doğru cevap:

4.1. Mâni anonim halk şiirine, tuyuğ divan şiirine aittir. Mâni 7'li hece ölçüsüyle, tuyuğ aruz ölçüsüyle söylenmiştir. İkisi de dört dizedir ve kafiye düzenleri aaxa biçimindedir. Mânide "kuleden" ile "kul eden" arasında cinaslı kafiye vardır; tuyuğda ise "-rân" kafiyesinden sonra "-ıdur" redifi kullanılmıştır.

4.2. İki metinde de aşk işlenmiştir; mânide sevgilinin "kaş"ı ve "göz"ü âşığı kul eder, tuyuğda ise "aşk eri"nin yüceliği anlatılır. Dil bakımından mânide sade bir Türkçe kullanılmışken tuyuğda "devrân, âlem, hayrân" gibi Arapça ve Farsça kelimeler yer almaktadır.

Yanlış cevap:

4.1. Geleneklerin yer değiştirmesi (ör. mâninin divan şiirine bağlanması), mâninin aruzla, tuyuğun heceyle yazıldığının belirtilmesi, kafiye düzeninin "abab" ya da "aaaa" olarak yazılması ilgili hücrede yanlış kabul edilir. Mânide kafiyenin yalnızca "-den" sesleriyle gösterilip cinas özelliğinin belirtilmemesi durumunda o hücreden puan verilmez.

4.2. Metinlerde yer almayan bir benzerliğin (ör. "İkisinde de doğa tasviri yapılmıştır.") ya da farklılığın yazılması ilgili ölçütten puan almaz. Örnek verilmeyen ya da örneği yazılan benzerliği veya farklılığı desteklemeyen cevaplarda yalnız örnek puanı verilmez.

5. Doğru cevap:

5.1. Her özelliğin yazılması 1 puan, özelliği gösteren dayanağın yazılması 1 puandır (2 × 2 = 4 puan). Aşağıdakilerden herhangi ikisi doğru kabul edilir:

- İyi kalpli, iyiliksever: “Bizim iyi kalpli sultan da ona sarayında bir oda vermiş.”
- Konuksever (misafirperver), cömert: “yedirmiş, içirmiş”, “Tanrı misafiri sokakta bırakılmaz ya.”
- Saygılı, nazik: “saygıda kusur etmemiş.”
- Saf, herkese kolayca güvenen: “kırk gün kırk gece kim olduğunu hiç sormamış”.

5.2. Cadının amacının sultanın yerine geçip ülkeyi ele geçirmek, ülkeyi yönetmek ya da kötülük yapmak olarak yazılması **(2 puan)**. Amaca yönelik iki davranışın belirtilmesi (2 × 1 = 2 puan): Sultanın sarayına misafir olarak yerleşmesi, kendini tatlı bir nine gibi göstermesi; sultanı kuşa çevirip altın kafese kapatması; kılık değiştirip sultanın yerine geçmesi; dereleri kirletmesi, kuşları ülkeden göndermesi; padişahın kuşu görmesine izin vermemesi.

5.3. Asıl niyetin yazılması **(3 puan)**: Padişah sarayda kalarak güzel sesli kuşun sırrını, cadının neyi sakladığını öğrenmek ister. Kuşu görmenin ya da sarayda olan biteni anlamanın yolunu aramak biçimindeki açıklamalar da doğru kabul edilir. Karakter özelliğinin yazılması **(2 puan)**: meraklı, zeki, akıllı, sezgisi güçlü, uyanık, tedbirli, ince düşünceli (biri yeterlidir). Özelliği gösteren ifadenin yazılması **(1 puan)**: “‘Bunda bir iş var.’ diye düşünmüş”, “Cadı inat ettikçe padişah merak etmiş.”, “Cadı, padişahın niyetinden habersiz”.

Örnek doğru cevap:

5.1. Sultan Kız konukseverdir; tanımadığı yaşlı misafire sarayında oda vermiş, onu yedirip içirmiştir. Ayrıca herkese kolayca güvenen saf biridir; misafirine kırk gün kırk gece kim olduğunu hiç sormamıştır.

5.2. Cadının amacı sultanın yerine geçip ülkeyi ele geçirmektir. Bunun için sultanı kuşa çevirip altın kafese kapatmış, sonra kılık değiştirip sultanın yerine geçmiştir.

5.3. Padişah aslında yolunun uzun olduğu için değil, sarayda kalıp güzel sesli kuşun sırrını öğrenmek için kalmak ister. Bu davranış padişahın meraklı ve zeki olduğunu gösterir; cadı kuşu göstermeyince “Bunda bir iş var.” diye düşünmesi onun sezgisinin güçlü olduğunu da ortaya koyar.

Yanlış cevap:

5.1. Sultan Kız’a parçada dayanağı olmayan özelliklerin (ör. kıskanç, cimri, öfkeli) yüklenmesi ilgili özellik puanını; özelliği desteklemeyen dayanak gösterilmesi dayanak puanını almaz.

5.2. Cadının amacının “sultana yardım etmek” ya da “padişahla dost olmak” gibi parçayla çelişen biçimde yazılması amaç puanını almaz. Cadıya ait olmayan davranışların (ör. padişahın sarayda kalması) yazılması ilgili davranış puanını almaz.

5.3. Padişahın niyetinin “gerçekten dinlenmek”, “yolu uzun olduğu için yorulmuş olmak” biçiminde açıklanması niyet puanını almaz. Padişaha parçayla çelişen bir özellik (ör. saf, dikkatsiz) yüklenmesi özellik puanını almaz.

6. Doğru cevap:

6.1. Her disiplin için disiplinin yazılması 1 puan, koşuktan ilgili dizenin yazılması 1 puan, disiplinin koşukta nasıl yer aldığının açıklanması 2 puandır (2 × 4 = 8 puan). Aşağıdakilerden herhangi ikisi doğru kabul edilir:

- Coğrafya (iklim bilgisi): Mevsim değişimi, karların ve buzların erimesi, dağlardan suların inmesi, göllerin taşması anlatılır. “Karlar buzlar hep eridi, / Dağların suyu yürüdü”, “Göl sularını taşırdı”.
- Biyoloji (zooloji, botanik): Baharda bitkilerin yeşermesi, hayvanların otlayıp semirmesi ve hareketlenmesi anlatılır. “Yamaç tepe yeşerdi”, “Otları yiyip semiz olur”, “Yaban eşeklerini hep coşturdu”.
- Tarih, sosyoloji ya da ekonomi: Hayvancılıkla geçinen, at yetiştiren ve yaylaya göç eden konar-göçer bir toplumun yaşayışı yansıtılır. “Beyler semiz atlar bulur”, “Yaylaya doğru yöneltip koşturdu”.
- Resim: Bulutların, tepelerin renk ve görüntüleri canlı bir tablo gibi betimlenir. “Mavi bulutlar belirdi, / Kayıklar gibi kımıldaşır.”

Koşuktaki bir dizeyle tutarlı biçimde ilişkilendirilen başka disiplinler (ör. meteoroloji, hayvancılık) de doğru kabul edilir.

6.2. Ortak yapının dörtlükler arasındaki bağa katkısının açıklanması **(3 puan)**: Dördüncü dizeler birbiriyle kafiyeli olup benzer ses ve eklerle (-şür, -şur; günümüz Türkçesinde -şır, -şür) biter; bu ortak yapı dörtlükleri birbirine bağlar, nakarata benzer düzenli bir ritim oluşturur ve kopuz eşliğinde söylenen koşuğun akılda kalmasını kolaylaştırır. Anlama katkısının açıklanması **(3 puan)**: Her dörtlük, varlıkların birlikte ya da karşılıklı yaptığı hareketlerle (kımıldaşmak, böğrüşmek, ısırışmak, hoplaşmak) tamamlanır; böylece baharla birlikte doğadaki bütün varlıkların hep birlikte canlandığı, coşkulu ve hareketli bir sahne ortaya çıkar. İşteş fiil terimi kullanılmadan “birlikte yapılan hareket” biçiminde açıklanması da doğru kabul edilir.

Örnek doğru cevap:

6.1. Koşuk coğrafyayla ilişkilidir; “Karlar buzlar hep eridi, / Dağların suyu yürüdü” dizelerinde mevsim değişimiyle karların eriyip dağlardan suların inmesi anlatılır. Koşuk biyolojiyle de ilişkilidir; “Yılkı baharda düzelir, / Otları yiyip semiz olur” dizelerinde baharda yeşeren otlarla beslenen hayvanların semirmesi anlatılır.

6.2. Dördüncü dizeler birbiriyle kafiyeli olup benzer eklerle bittiği için dörtlükleri birbirine bağlar ve nakarat gibi düzenli bir ritim oluşturur; bu da koşuğun ezgiyle söylenmesini ve akılda kalmasını kolaylaştırır. Ayrıca her dörtlük, varlıkların birlikte kımıldaşması, böğrüşmesi, hoplaşması gibi ortak hareketlerle biter; böylece baharda bütün doğanın hep birlikte coşup canlandığı vurgulanır.

Yanlış cevap:

6.1. Koşukla ilişkisi gösterilemeyen disiplinlerin (ör. kimya, geometri) yazılması ya da disiplinle ilgisiz bir dizenin gösterilmesi ilgili ölçütten puan almaz. Disiplin doğru yazılıp açıklama yapılmamışsa yalnız açıklama puanı verilmez.

6.2. Dördüncü dizelerin yalnızca “Kafiyelidir.” biçiminde nitelenmesi, bağa ve anlama katkının açıklanmaması durumunda puan verilmez. Anlama katkının hüzün, ölüm, ayrılık gibi koşukla çelişen duygularla açıklanması anlam ölçütünden puan almaz.

7. Doğru cevap:

Yazı aşağıdaki dereceli puanlama anahtarına göre değerlendirilir (toplam 22 puan).

Ölçüt	Puan
Başlık: Yazının içeriğine uygun, iletiyi yansıtan ya da merak uyandıran bir başlık konmuştur. İçerikle ilgili ama sıradan bir başlık 1 puan alır.	2
Açık ileti: Vefanın, iyiliği ve emeği unutmamanın değerine ilişkin ileti en az bir cümlede doğrudan söylenmiştir (ör. "Vefa, bize iyilik edenleri ömür boyu unutmamaktır."). İleti açık ama belirsiz ya da konuyla zayıf ilişkili ise 2 puan verilir.	4
Örtük ileti: İleti bir olay, örnek ya da imge aracılığıyla (ör. yıllar sonra eski bir dostun kapısının çalınması, solmuş bir mektubun saklanması) okura sezdirilmiştir. Örtük anlatım zayıf ya da açık iletinin tekrarı niteliğindeyse 2 puan verilir.	4
Tutarlılık: Düşünceler ve olaylar birbiriyle çelişmeden, mantıklı bir sırayla verilmiştir; yazının bütünü uyarıcı metindeki konuyla ilgilidir. Küçük kopukluklar 2 puan alır.	3
Başlatma, sürdürme ve bitirme: Yazı konuya hazırlayan bir girişle başlamış, geçiş ifadeleriyle sürdürülmüş ve etkili bir sonla bağlanmıştır. Bu üç aşamadan biri eksikse 2 puan, ikisi eksikse 1 puan verilir.	4
Olumlu tutum ve değerler: Vefa, saygı, minnet, öğretmene ve büyüklere değer verme gibi değerler vurgulanmış; toplumsal hassasiyet oluşturacak (siyaset, din, etnisite vb.) ögelere yer verilmemiştir.	2
Yazım ve noktalama: Yazım ve noktalama yanlışı yoksa ya da en çok iki tane ise 3 puan; üç-beş yanlış varsa 2 puan; altı ve daha fazla yanlış varsa 1 puan verilir.	3

8 satırdan kısa yazılarda tutarlılık ile başlatma, sürdürme ve bitirme ölçütlerinin her birinden en çok yarı puan verilir (yarım puanlar aşağıya yuvarlanır). Açık ve örtük iletiyi içeren deneme, anı, öykü ya da mektup biçimindeki yazılar geçerlidir.

Örnek doğru cevap:

Silinmeyen Harfler

Bazı insanlar hayatımıza bir kez dokunur ama izleri hiç silinmez. Mahallemizdeki eski kitapçı Hüsnü Amca, çocukken param olmadığı için okuyamadığım kitapları bana her hafta ödünç verirdi. Yıllar geçti, dükkânı kapandı, kendisi de başka bir şehre taşındı. Geçen ay onun adresini buldum ve ilk maaşımla aldığım bir kitabı, içine kısa bir not yazarak ona gönderdim. Birkaç gün sonra gelen cevapta yalnızca bir cümle vardı: "Demek ki ödünç verdiğim kitaplar hâlâ yolculuk ediyor." O cümleyi okurken bir zamanlar bana uzatılan elin aslında hiç geri çekilmediğini anladım. Vefa, bize iyilik edenleri ve emek verenleri ömür boyu unutmamaktır. Unutulmayan her iyilik, iki insanın arasında görünmez ama sağlam bir köprü kurar.

(Örnek yazıda ileti, "Vefa, bize iyilik edenleri ve emek verenleri ömür boyu unutmamaktır." cümlesiyle açıkça söylenmiş; kitapçıya gönderilen kitap ve gelen cevapla da örtük olarak sezdirilmiştir.)

Yanlış cevap:

Uyarıcıyla ilgisi olmayan bir konuda yazılan yazılarda başlık, yazım ve noktalama ölçütleri ayrı ayrı değerlendirilir; açık ileti, örtük ileti, tutarlılık ve olumlu tutum ölçütlerinden puan verilmez. Yalnızca açık ya da yalnızca örtük ileti içeren yazılarda bulunmayan ileti biçiminin ölçütünden puan verilmez; diğer ölçütler ayrı ayrı değerlendirilir. Uyarıcı metnin yalnızca yeniden anlatılması açık ve örtük ileti ölçütlerinden puan almaz. Başlık konmaması durumunda başlık ölçütünden puan verilmez.